

100 éves a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum

*DR. HASANOVIC-KOLUTÁ CZ ANDREA –
BOSNYÁK ÉVA MIRJANA*

*Kanizsai Dorottya Múzeum
H-7700 Mohács, Kisfaludy utca 9.
e-mail: kolutacz.andrea@mohacs.hu, bosnyak.mirjana@mohacs.hu*

Rezümé: Mohács város egyedülálló muzeális intézménye az 1923-ban alapított Kanizsai Dorottya Múzeum, melynek alapfeladata Mohács és környékének történeti és néprajzi kutatása, valamint Magyarország egyetlen délszláv bázisintézményeként a hazai horvátok, szerbek, szlovének tárgyi és szellemi emlékeinek gyűjtése, megőrzése, feldolgozása, közzététele.

Az 1975-ös bázisintézményi szakmai besorolás eredményeként felbecsülhetetlen kulturális értéket képviselő néprajzi anyag gyűlt össze a múzeumban. Gyűjteményegységei közül a magyarországi déli szlávok országosan is egyedülálló textil-, valamint festett és ácsolt bútorgyűjteménye, a mohácsi fekete- és mázas kerámiagyűjtemény, és az egyedi busómaszkgyűjtemény emelkedik ki.

Tanulmányunk e 2023-ban 100 éves jubileumát ünneplő intézmény történetét mutatja be röviden, kitérve a kezdeti időszakra, a gyűjtemények összetételére, az állandó kiállításokra, a jelen meghatározó folyamataira, és a jövőbe mutató tervekre.

Kulcsszavak: Néprajz, helytörténet, délszláv bázisintézmény, nemzetiségi hagyomány- és identitásörzés, 100 éves jubileum, Mohács

The Kanizsai Dorottya Museum in Mohács is celebrating its 100th anniversary

Summary: *The unique museum institution of the city of Mohács is the Kanizsai Dorottya Museum, founded in 1923, whose basic task is the historical and ethnographic research of Mohács and its surroundings, as well as - as Hungary's only South Slavic base institution - the collection, preservation, processing and publication of material and spiritual memories of Croatians, Serbs and Slovenians. As a result of the base institution professional classification in 1975, ethnographic material of inestimable cultural value was collected in the museum. Among its collections, the nationally unique textile and painted and carved furniture collection of the southern Slavs of Hungary, the black and glazed ceramic collection from Mohács, and the unique Carnival mask collection of Busó stand out.*

Our study briefly presents the history of this institution, which celebrates its 100th anniversary in 2023, focusing on the initial period, the composition of the collections, the permanent exhibitions, the defining processes of the present, as well as the plans for the future.

Keywords: *Ethnography, local history, South Slavic base institution, national tradition and identity preservation, 100-year anniversary, Mohács*

Mohács város egyedülálló muzeális intézménye az 1923-ban alapított Kanizsai Dorottya Múzeum, melynek alapfeladata Mohács és környékének történeti és néprajzi kutatása, valamint Magyarország egyetlen délszláv bázisintézményeként a hazai horvátok, szerbek, szlovének tárgyi és szellemi emlékeinek gyűjtése, megőrzése, feldolgozása, közreadása.

A Kanizsai Dorottya Múzeum szakmai besorolása: területi múzeum, nemzetiségi bázisintézmény. Gyűjtőterülete: Mohács város és a mohácsi járás közigazgatási területe, valamint az ország déli szlávok által lakott területei. Az intézmény néprajzi és helytörténeti tematikájú egységekből álló gyűjteménye több mint 20.000 tétel műtárgyat és írott dokumentumot, valamint 23.000 darab fotográfiát és 20.000 percnyi archív hanganyagot tartalmaz. Gyűjteményegységei közül a magyarországi déli szlávok országosan is egyedülálló textil-, valamint festett és ácsolt bútorgyűjteménye, a mohácsi fekete- és mázas kerámiagyűjtemény, és az egyedi busómaszkgyűjtemény emelkedik ki.

Az 1975-ös év mérföldkőnek számított a Kanizsai Dorottya Múzeum életében. Ebben az évben jelölte ki a Művelődési Minisztérium országos gyűjtőkörrel a nemzetiségi bázismúzeumokat a Magyarországon élő nemzetiségi történeti és kulturális emlékeinek, kincseinek megmentésére, melynek köszönhetően a kezdetben csak városi szinten működő intézmény a magyarországi horvátok, szerbek, szlovének néprajzi és történeti anyagának elsőszámú közgyűjteménye lett. E szakmai besorolás eredményeként felbecsülhetetlen kulturális értéket képviselő néprajzi anyag gyűlt össze az intézményben.

A Kanizsai Dorottya Múzeum a magyarországi horvát, szerb, szlovén hagyományok és kulturális értékek őrzésének és átörökítésének fontos bázisa. Írásunkban ezen – a nemzetiségi néprajzi kutatások szempontjából is – jelentős intézmény 100 éves történetét mutatjuk be röviden.

A kezdetek

Egy múzeum megalapításának gondolata valamilyen formában már igen korán jelen volt a mohácsi polgárság körében. Kezdetben mindez csak az 1526. évi gyászos mohácsi csatára való megemlékezés formájában jutott kifejezésre, de amikor a város környékén felszínre került egy-egy római-, vagy népvándorlás-kori tárgyi emlék, ez a szándék egyre erősödött. További ösztönzést jelentett Mohács és vidékének néprajzi gazdagsága is.

1907-ben, a Pécssett megrendezett országos kiállításra felállítottak egy sokác házat, melynek berendezéséhez Mohács és környéke adta a legtöbb anyagot. Emellett Németh Károly (Mohács szolgabírója) a pécsi múzeumba beküldött egy teljes busófelszerelést is. Miután 1912. áprilisában a város szőlőhegyén egy újabb római kori sír maradványai kerültek a felszínre, már a helyi hetilapban, a *Mohácsi Hírlapban* is megfogalmazódott a gondolat, hogy „...*ha valaki annak idején utána járt és összeszedegette volna a már részben elkallódott tárgyakat: egy egész múzeumra való érdekes és kultúrtörténeti szempontból értékes anyagot gyűjthetett volna össze.*”¹

1923-ban a Magyar Néprajzi Társaság soron következő vándorgyűlését Mohácson tartotta, mely esemény megadta az alapot a mohácsi múzeum létrehozásához. A magasrangú vendégek tiszteletére ez alkalomból rendezett műsorban bemutatásra került egy magyar, egy sokác, valamint egy szerb lakodalom, továbbá a vándorgyűlés idejére a helyi polgári iskola igazgatója, Brand Ede, egy helytörténeti kiállítást is összeállított. A sikeres rendezvényt követően a szervezők ismét összeültek, és 1923. augusztus 12-én megalakították a II. Lajos Múzeum Egyletet, amely a Kanizsai Dorottya Múzeum jogelődjének tekinthető. Két évvel később az egylet ugyanezen a néven múzeummá vált, alakuló közgyűlését 1925. március 8-án tartották.

A kezdeti gyűjtemény alapját – melyet ajándékozással és vásárlással teremtettek meg – Brand Ede mohácsi iskolaigazgató és Ádám Imre kölkedi (Baranya vm.) református lelkész magángyűjteménye képezte. Főleg ez utóbbi római és népvándorlás-kori gyűjteménye volt értékes.² Az ajándékozók közül kiemelkedik Kiss József régészeti, és Dr. Horváth Kázmér (Mohács főjegyzője) fotógyűjteménye.³ A múzeumalapítás egyik fő célja a 1526. évi mohácsi csata helyének, ill. sírjainak felderítése volt. Brand szinte azonnal megkezdte a kutatásokat, de a csata helyszínét nem sikerült megtalálnia.

Alkalmi kiállítások következtek ezután, majd 1926-ban – a helyi lakosság odaadó támogatásával – sikerült egy házat szerezni az intézmény részére.⁴ Az 1930-as években azonban a kezdeti lelkesedés alábbhagyott, a múzeum ügye nem kapott megfelelő támogatást. Korábbi épületét lebontották, így saját, állandó épület híján a múzeum gyűjteménye 1941-ig állandó költözésben volt.⁵ 1941-ben a múzeum részére a Kossuth Lajos u. 35. szám alatt sikerült egy épületet vásárolni, amely ettől kezdve már állandó helységnek bizonyult.

1 Idézet: *FERKOV* 2004, 173.

2 *FERKOV* 2004, 175.

3 *SAROSÁ CZ* é.n., 1.

4 *Dunántúli Napló*, 1965. október 31. 5.

5 *SAROSÁ CZ* é.n., 1.

1944-ben – a II. világháború idején – a II. Lajos Múzeum épületét, ahol az addig összegyűjtött értékeket őrizték, bombatalálat érte, és a gyűjtemény egy része megsemmisült.⁶ 1949-ben az intézmény vagyonát államosították, ettől kezdve Mohácsi Állami Múzeum néven működött tovább. 1953-ban az intézmény felvette Kanizsai Dorottya⁷ nevét, és az első tudományos igényű kiállítást is megrendezték, amely 1958-ig volt látható.⁸ A múzeumot 1963-ban a megyei múzeumi szervezetbe helyezték át, ezzel a pécsi székhelyű Baranya Megyei Múzeumok Igazgatóságának tagintézményévé vált, melynek fenntartója a Baranya Megyei Önkormányzat volt.⁹

A nemzetiségi bázisintézmény kialakulása

A Kanizsai Dorottya Múzeum megalakulását követően a gyűjtemény évről-évre gyarapodott, különösen azután, hogy 1965-ben hivatásos muzeológus került az intézmény élére Dr. Sarosácz György személyében. Sarosácz volt az, aki 1965-66-ban országos néprajzi programot dolgozott ki a Magyarországon élő horvát, szerb, szlovén népcsoportok néprajzi és történeti értékeinek gyűjtésére, megőrzésére és bemutatására. Minden szakmai és közéleti fórumot megragadott a nemzetiségi néprajz kutatásának előmozdítására.

Sarosácz elképzelései szerint a Kanizsai Dorottya Múzeumot jellegének megfelelően a néprajz, a régész tematikus gyűjtéseket tervezett Mohács város és a mohácsi járás területén, mely gyűjtőtevékenység – valamennyi itt élő nemzetiséget érintve – az alábbi témakörökre terjedt ki: gyűjtögetés, földművelés, állattartás, vadászat, halászat, kismesterségek, népviselet, lakáskultúra, táplálkozás, szokás, hiedelem, népköltészet stb. Miután a múzeum önálló régész munkatárssal nem rendelkezett, a város és a járás területén előkerülő leletek megmentését a Honismereti szakkör tagjainak bevonásával kívánta megoldani. Emellett fontosnak tartotta a Városi Tanács és termelőszövetkezeti elnökök eligazítását a leletbejelentés módjáról, mellyel a leletmentés idejét kívánta lerövidíteni. További feladatnak tartotta a leletek azonosítását, az e vidéken élt különböző népek (pl. kelták, avarok, rómaiak, szlávok, stb.) emlékeinek felkutatását, az 1526-os mohácsi csata leletanyagának feltárását és felgyűjtését. A helytörténet terén a legújabb kori emlékek összeszedése mellett a summások, cselédek, béresek, szegényparasztok körében folytatott gyűjtéseket, ill. a megváltozott paraszti életformát tükröző és dokumentáló emlékek felgyűjtését szorgalmazta. A múzeum keretein belül végzett közművelődési feladatoknál (pl. kiállítások rendezése, előadások tartása) a tömegek aktivizálását, nevelését, a Mohács környéki népcsoportok történetének megismertetését és a helyi idegenforgalom fellendítését állította a középpontba.

A Kanizsai Dorottya Múzeum gyűjtőterülete kezdetben csak Mohács és a mohácsi járás térségére terjedt ki. Az intézmény 1965-ben 7850 helytörténeti és néprajzi tárggyal rendelkezett, legégetőbb problémája a gyűjtemény raktározásának megoldása volt.

Az 1960-as évek végén merült fel a nemzetiségi bázismúzeumok létrehozásának gondolata hazánkban oly módon, hogy lehetőség szerint a nemzetiségi múzeumok azokon a helyeken alakuljanak ki, ahol a természetes adottságok megkívánják, ugyanakkor a nemzetiségi anyagok ne szóródjanak szét túlságosan, hanem lehetőleg egy-egy helyre koncentrálódjanak. A múzeumi szakma szerencsére még

6 SAROSÁ CZ é.n., 1.

7 Kanizsai Dorottya-val kapcsolatban lásd bővebben: HASANOVIC-KOLUTÁ CZ 2019a, 612.

8 *Dunántúli Napló*, 1965. október 31. 5.; *Dunántúli Napló*, 1973. november 28. 3.

9 2013. január 1-jén – a megyei múzeumi szervezet megszűnésével – a KDM önállóan működő gazdálkodási jogkörrel Mohács Város Önkormányzatának irányítása és fenntartása alá került.

időben felismerte, hogy a magyarországi déli szláv anyag gyűjtése – mint minden más néprajzi gyűjtés – nem volt sokáig halogatható, a tárgyi emlékek pusztultak, és eltűnőben volt az emberek emlékezetében elraktározott értékes tudás, ismeret is.¹⁰

Az 1970-es évek elején Sarosácz György vezetésével – a kor kultúrpolitikájának részeként, állami támogatással – országos szinten kezdődött meg a magyarországi horvátok, szerbek, szlovének néprajzi anyagának szisztematikus felgyűjtése. Ezt megelőzően, 1971 áprilisában a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetsége – önkéntes társadalmi gyűjtők, a minisztérium, a tudományos intézetek és múzeumok képviselőinek részvételével – kétnapos országos tanácskozást tartott Mohácson a déli szláv néprajzi gyűjtőmunka feladatairól.¹¹ A megjelent önkéntes társadalmi gyűjtőket, valamint a minisztérium és a tudományos intézetek – köztük a Magyar Tudományos Akadémia, a Népművelési Intézet és a múzeumok – képviselőit Ognyenovics Milán, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtitkára köszöntötte. Ognyenovics kiemelte, hogy ez a tanácskozás fordulópont: a déli szláv néprajzi anyag gyűjtése ez idáig egyénileg, szétszórtan, kellő összefogottság nélkül folyt, a továbbiakban viszont szeretnék rendszerbe foglalni, szervezetté tenni ezt a munkát, azzal a céllal, hogy a megmentett anyag a nyelvi és kulturális szintet gazdagítva jusson vissza az emberekhez. Sarosácz György, a mohácsi múzeum igazgatója „Magyarország délszláv népei” című előadásában az 1971-ben hazánkban élő mintegy 107 ezer főnyi sokác, bunyevác, bosnyák, horvát, szlovén, szerb és rác-horvát néprajzi csoportok évezredes történetét tekintette át. Eperjessy Ernő, a szövetség osztályvezetője a magyarországi déli szláv néprajzi gyűjtőmunka szervezési feladatait ismertette, ill. javaslatot fogalmazott meg egy néprajzi szekció felállítására a szövetség kulturális bizottsága keretében. A szekció keretén belül zajló gyűjtésben a Pécsi Tanárképző Főiskola délszláv tanszékének bekapcsolódására is számítottak, és – az előzetes tervek szerint – a gyűjtött anyag egy példánya a leendő mohácsi országos délszláv múzeum gyűjteményébe, egy pedig az Akadémia illetékes kutatócsoportjához kerül majd. Az első lépéseket már 1971 nyarán tervezték megtenni közép- és főiskolai hallgatók bevonásával ott, ahol a legsürgetőbb volt a gyűjtés feladata. Eperjessy felszólalása után Vujicsics Tihamér zeneszerző készülő népzenei kötetét mutatta be, Mándoki László pécsi muzeológus pedig a néprajzi gyűjtőmunka elvi módszertani kérdéseit ismertette.¹²

1975-ben határozat született a Magyarországon élő nemzetiségiak történeti és kulturális emlékeinek, kincseinek megmentésére. Még ebben az évben a Művelődési Minisztérium országos gyűjtőkörrel kijelölte a nemzetiségi bázismúzeumokat, így Sarosácz tevékenységének köszönhetően a kezdetben csak városi szinten működő Kanizsai Dorottya Múzeum a magyarországi horvátok, szerbek, szlovének néprajzi, történeti anyagának elsőszámú közgyűjteménye lett. Baranya mellett (déli szlávok) Békés megye a szlovákok, Komárom megye pedig a német nemzetiségiak kulturális emlékeinek összegyűjtésével foglalkozott ettől kezdve országos hatáskörben. Az egykori mohácsi városi múzeum tehát a magyarországi déli szláv népcsoportok országos gyűjtőkörű „bázismúzeumává”¹³ lépett elő, mely

¹⁰ *Dunántúli Napló*, 1969. május 25. 5.

¹¹ *Dunántúli Napló*, 1971. április 7. 5.

¹² *Dunántúli Napló*, 1971. április 7. 5.

¹³ A kulturális törvény 39. § (4) bekezdésének 2013. január 1-jével hatályba lépett módosítása a jogalkalmazás elősegítése és megkönnyítése érdekében régebben is használt, jogilag megelőzőleg nem definiált új fogalmat, a nemzetiségi bázisintézmény fogalmát iktatta be. A nemzetiségi bázisintézmény olyan muzeális intézmény, amelynek alapfeladatai körében szerepel a nemzetiségi feladatellátás, vagy amelynek állományában nemzetiségi nyelvű vagy nemzetiségre vonatkozó kulturális javak 25%-ot elérő arányban találhatók. 1975-től a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum (horvát, szerb és szlovén anyag) mellett, a tatai Kuny Domokos Múzeumhoz tartozó Német Nemzetiségi Múzeum, valamint a szlovák és román anyagot gondozó békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum vonatkozásában használták e fogalmat. A múzeumi szféra 2013-as átalakulása után öt intézmény fenntartója kérte a minisztériumtól a nemzetiségi bázisintézményi besorolást (a szentgotthárdi Pável Ágoston Helytörténeti és Szlovén Nemzetiségi Gyűjtemény, a tatai Német Nemzetiségi Kiállítás, a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum, a bajai Türr István Múzeum, és a Himesháza Német Nemzetiségi Tájház – Heimatmuseum Nimmesch). Semjén 2019, 65.

szakmai besorolás eredményeként hatalmas kulturális értéket képviselő néprajzi anyag gyűlt össze az intézményben. Az egyes déli szláv etnikumokhoz köthető múzeumi tárgyak száma magyarországi számarányukat is tükrözi, ennek megfelelően a legtöbb gyűjteményi anyag a horvát etnikai csoportokhoz köthető.

Sarosácz néprajzi kutatásainak középpontjában a mohácsi, Mohács környéki déli szláv népcsoportok tárgyakotó tevékenysége, népművészete, nemzetiségi kultúrája állt. Kidolgozta a déli szlávok etnikai csoportjainak felosztását.¹⁴ 1965 és 1973 között – a népi kerámiától, a textileken keresztül a bútorokig – kb. 8000 tárgyat vásárolt, ill. szerzett be minisztériumi és városi támogatásból, főként Baranyából. Ennek köszönhető, hogy a múzeum már 1973-ban egyedülálló (mintegy 1400 darabos) kerámiagyűjteménye történeti fejlődésében volt képes bemutatni a fekete kerámiát a 18. századtól az 1970-es évek elejéig, és a többi anyag (mázás kerámia, tűzálló edények) is méltón reprezentálta Mohácsot, mint a Dunántúl egykor legjelentősebb fazekasközpontját. 1967-ben Sarosácz népi bútorokat gyűjtött, melynek eredményeként több református magyar, három sokác, három bosnyák népi szobaberendezés és számos egyedi darab került a múzeum tulajdonába. 1968-tól a viseleteket szerzeményezett. 100 db nemzetiségi és magyar népi öltözettel vált teljessé a baranyai viselettörténet muzeális gyűjteménye. Emellett a paraszti gazdálkodás számos használati tárgya került a raktárba. Igen értékes volt az általa szerzeményezett helytörténeti anyag is (pl. okmányok, történelmi relikviák, plakátanyag, céhes dokumentumok).¹⁵

1975-ben Horváth Márta restaurátor és Késity György asztalos-segédrestaurátor egy korábbi magtárban – melyet az intézmény a mai napig használ – olyan raktárt alakított ki, amelyben a gazdag gyűjteményt már igen korszerű körülmények között tárolhatták, így a múzeum raktározási gondja is megoldódott. Az átköltözés során közel 12.000 tárgyat mozgattak meg, 510 fm polcot szereltek fel, és elvégezték a teljes raktári anyag fertőtlenítését is.¹⁶

A baranyai horvátok és szerbek néprajzi bemutatója a mohácsi csata 1976. évi 450. évfordulójának idejére készült el a Kossuth Filmszínház emeletén. Mivel a déli szláv folklórt és történelmet bemutató kiállítás idővel kinőtte a Kossuth Filmszínház épületét, az MSZMP Városi Bizottsága által addig használt Tanácsház (később Városház) utca 1. szám alatti házat – amely eredetileg Rozsda Endre mohácsi születésű, később világhírű festőművész szülőháza volt – a múzeum rendelkezésére bocsátották. Itt nyitották meg 1990-ben „A magyarországi horvátok, szerbek és szlovénok népviselete és népművészete” című állandó kiállítást, amely 2011-ig volt látogatható.¹⁷

Sarosácz vándorkiállításai közül jelentős volt a Horvátországban is bemutatott „1100 éves horvát-magyar kapcsolatok” című tárlat. Nevéhez fűződik a Sokác Tájház létrehozása is Kásádon 1984-ben.¹⁸

¹⁴ TÓTH 2022, 290

¹⁵ *Dunántúli Napló*, 1973. november 28. 3.

¹⁶ *A BARANYA MEGYEI...* 1977, 338.

¹⁷ *Dunántúli Napló*, 1987. július 22. 5.

¹⁸ TÓTH 2022, 290.

Gyűjtemények

NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNY

A Kanizsai Dorottya Múzeum 14.000 darabot is meghaladó Néprajzi gyűjteménye kisebb részben Mohács és egykori járásának tárgyi emlékeiből, nagyobb részben pedig a hazai horvátok, szerbek és szlovének néprajzi hagyatékából áll.

Műtárgyegységei közül a magyarországi déli szlávok országosan is egyedülálló textil-, valamint festett és ácsolt bútorgyűjteménye emelkedik ki. A körükben gyűjtött anyag – különösen a textil – tájegységként számszerűleg és arányaiban is jelentősen eltér. Egyes területek, illetve népcsoportok esetében (pl. a Pécs környéki bosnyákok) a múzeum jelentős számú, míg más népcsoportoknál (pl. a nyugati horvátok és a szlovének) csak kis számban rendelkezik néprajzi anyaggal.

A Kanizsai Dorottya Múzeum Néprajzi gyűjteményében 100 darab egyedi busómaszk található. Ezek közül jó néhány több mint 100 évet megélt, a 19. század második felében, a 20. század elején készült, az eredeti formákat és készítési módot leginkább őrző fa álarc.

A viseletdarabok, népi bútorok és ősi busómaszkok mellett, az intézmény számos népi kismesterség teljes szerszámkészletét, így többek között halászati eszközöket, egy gyertyaöntő és mézesbábos-, egy kötélverő-, egy kovács-, egy asztalos és egy késes-köszörús műhely komplett felszerelését is magáénak tudhatja.

HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

A Kanizsai Dorottya Múzeum Helytörténeti gyűjteménye több mint 5000 tételt számlál. Kiemelkedően értékes része az egykori mohácsi céhek megőrzött anyaga (pl. céhzászlók, -ládák, -korsók, céhes iratanyag és más kisnyomtatványok stb.), valamint Mohács hírlapjai 1882-től 1943-ig, ill. hiányosan az 1943–1949 közti időszakból. Országosan jelentősnek mondható politikai és egyéb témájú plakátgyűjteménye, és szinte egyedülállónak tekinthető az egykor a Dél-Dunántúl fényképészenek tartott, mohácsi származású Predács Ferenc által működtetett fényképészeti műterem teljes felszerelése.

A Helytörténeti gyűjtemény részét képezik a mohácsi fekete-, és mázas kerámiagyűjtemény, az egykori mohácsi kézműves- és gyáripart megidéző tárgyak, iratok, valamint a helyi kultúrát, egyleti- és sportéletet bemutató dokumentumok.

E gyűjteményt gazdagítják továbbá az 1526. évi mohácsi csatához kapcsolódó tárgyi emlékek is, amelyek főként annak 400. évfordulója alkalmából születtek.

ADATTÁR

A Kanizsai Dorottya Múzeum Adattára őrzi a múzeum 100 éves működésével kapcsolatos dokumentumokat (pl. meghívók, újságcikkek, feljegyzések stb.), valamint a déli szlávokkal foglalkozó iratanyagokat is. Érdekességképpen megemlíthető, hogy ezen dokumentációk egy része az 1700-as évek közepén íródott, főleg egyházi, vallási témában, részben latin nyelven.

Az Adattárban található Ete János, a múzeum egykori igazgatójának Mohács történetét, néprajzát, és a környező községek történetét bemutató gyűjtése, Dr. Sarosácz György, a múzeum bázisintézményi besorolását megalapozó országos gyűjtőkörútjainak dokumentációja, illetve Salga István amatőr gyűjtő anyaga is.

Az Adattárban kapott helyet továbbá a Mohács (köz)életében jelentős szerepet betöltő személyek írott hagyatéka is, mint pl. Horváth János sokác származású fazekas személyes dokumentumai, aki 1961-ben tudásáért megkapta „a Népművészet Mestere” díjat.

FOTÓTÁR

A Kanizsai Dorottya Múzeum igen gazdag, a 23.000 darabot is meghaladó Fotótárral rendelkezik. Ennek egy részét a – korábban már említett – Predács Ferenc által készített fotográfiák, illetve üveg-, és cellulózalapú fényképnegatívok teszik ki. A fényképész nemcsak Mohács környékén volt ismert, hanem egész Baranyában, Tolnában, Somogyban, de még Fejér megyéből is felkeresték műtermét. Predács külső felvételeket ritkán készített, viszont Mohács és környékének igen sok egykor, és még ma is élő lakója megfordult a műtermében.

Halála után családja a fényképezőműhely felszerelését a múzeumnak ajándékozta. Predács Ferenc hagyatékának kultúrtörténeti, valamint technika- és helytörténeti értéke szinte felbecsülhetetlen, mivel képei nem csupán egy fényképész pályájának lenyomatai, hanem egy kisváros és szűkebb környezetének korhú dokumentumait is kiegészítik, teljesebbé teszik.

A Fotótár anyagát képezik továbbá vitéz dr. Horváth Kázmér városi főjegyző, helytörténész által a két világháború közötti Mohács életéről készített felvételei, valamint a múzeum korábbi vezetőinek – Dr. Sarosácz Györgynek és Dr. Ferkov Jakabnak –, illetve munkatársainak (pl. Begovác Rózsa, Vizin Antal) gyűjtőkörútjai során készült fényképek, amelyek nagy többsége a magyarországi horvátokat, szerbeket, szlovéneket mutatja be.

HANGTÁR

A Kanizsai Dorottya Múzeum gazdag tárgyi gyűjteményét mintegy 20.000 percnyi leltározott hanganyag egészíti ki.

Az országosan egyedülálló hangtári feljegyzések túlnyomórészt a magyarországi déli szláv népcsoportok szokáshagyományát, dallam-ésszövegfolklóráját tartalmazzák magyar, horvát és szerb nyelven. Valamennyi gyűjtés helyszíne az eredeti anyanyelvi környezet, melyet az adott szakterület neves néprajzkutatói (Begovác Rózsa, Dr. Sarosác György, G. Szabó Zoltán), folklórkutatói (Frankovics György, Dr. Horváth Iván), népzeneészei (Horváth Zoltán, Dr. Végh Andor, Vizin Antal) mellett lelkes adatgyűjtők, egykori egyetemi hallgatók, diákok is rögzítettek. Ennek köszönhetően az említett népcsoportok nagy része nyelvtudományi szempontok szerint is jól vizsgálható, hiszen a magyarországi horvát és szerb nemzetiség alcsoportjainak kultúrája is pontosabban megismerhető, kutatható az eredeti, hiteles felvételek nyomán.

A fentiek mellett olyan Mohácshoz és környékéhez kapcsolódó lejegyzések is gazdagítják a hangtári segédgyűjteményt, mint pl. Salga István amatőr gyűjtő hagyatéka, vagy a város zenei életének a 20. század második felében készült különböző kiadványokban, hanghordozókon való közlései.

ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSOK

1965-ben alakították át múzeumi célokra a mohácsi Szerb u. 2. szám alatti épületet, és ekkor nyílt meg a „Képek Mohács történetéből” címet viselő állandó kiállítás is, melyet immár Sarosác György rendezett Dr. Bándi Gáborral, a Janus Pannonius Múzeum régész munkatársával közösen. A négy tematikus részből álló kiállításon a Mohács környéki ásatásokból származó kőkori, bronzkori, római és népvándorlás kori leletek bemutatása mellett az 1526. évi mohácsi csatára emlékeztető tárgyi anyag is helyet kapott. A kiállításon szerepelt Székely Bertalan festménye és két II. Lajos vázlat, Holló Barnabás II. Lajos szobra, egy ostromágyú a 16. századból, Dselalzade török kódexéből egy illusztráció hatalmas méretű másolatban. A török használati tárgyak mellett, sarkantyúkat, fegyvereket és egy páncélinget is láthatott a közönség. A harmadik teremben Mohács történetét a hódoltságtól a 19. század végéig mutatták be céhládák, népviseletek, a busójárás tárgyai, régi okmányok, pénzesládák segítségével. A legnagyobb hírű mohácsi céhnek – a fazekasoknak – külön terem jutott.¹⁹

1975. májusában a Kanizsai Dorottya Múzeum állandó helytörténeti kiállítását bezárták, mert az annak helyet adó Szerb utcai épület már nem elégítette ki a minimális követelményeket sem. 1976-ban, az ingatlan helyreállítása után, négy teremben rendezték be a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából létrehozott emlékkiállítást a csata tárgyi emlékeiből. A tárlat forgatókönyvét írta, és a kiállítást rendezte Dr. Parádi Nándor (régész, a Magyar Nemzeti Múzeum Középkori Osztályának vezetője) és Dr. Szakály Ferenc (történész, a Magyar Nemzeti Múzeum muzeológusa, osztályvezető-helyettese). A tárlatot készítette a Központi Múzeumi Igazgatóság Kiállításrendező Osztálya Bánkuti Albin (iparművész, kiállításrendező) irányításával. Művészeti vezetője Dr. Boreczky László (a Központi Múzeumi Igazgatóság művészeti vezetője) volt. A kiállítás a középkori Magyarország számára tragikusan végződő 1526. évi csata témája köré épült, és egyben keresztmetszetet adott az oszmán birodalom európai terjeszkedéséről, valamint annak megszűnéséről. A tárlókban kiállított korabeli magyar és török hasz-

¹⁹ BÁNDI – DANKÓ 1966, 1–53.

nálati eszközök, fegyverek, dokumentumok, valamint a reneszánsz kultúra emlékei jól kiegészítették a falakon látható kinagyított rézkarcokat, melyek a fontosabb csatákat és hétköznapi eseményeket ábrázolták. Az oszmánok balkáni és magyarországi hódításának legfontosabb állomásait két hatalmas térkép szemléltette. A mohácsi csatában részt vett egységek stratégiai helyzete egy terepasztal segítségével volt nyomon követhető, míg a csata feltételezett helyszínén zajló ásatások során előkerült fegyvertöredékek, pénzek, csatok és gombok egy külön tárlóba kerültek. Nagy érdeklődés kísérte a Papp László régész által a mohácsi tömegsírok feltárásáról készített fotóanyagot is. Visszakerült Mohácsra az 1969-ben a Kálvin-közből előkerült pénzlelet és kiállították a Tolna megyei Kölesden talált asztali edények egy részét is.²⁰ A csata 16. századi európai visszhangjáról is képet kaphattak az érdeklődők, képzőművészeti- és irodalmi alkotások, történelmi munkák tükrében. „A mohácsi csata” című emlékkiállítás 1976. augusztus 28-án nyitották meg, fennállásának 30 éve alatt (2006-ban bontották el) rengetegen tekintették meg.²¹

1975-ben, a mohácsi csata emlékkiállításának tervezésével egyidőben kezdték meg a baranyai horvátok és szerbek néprajzi kiállításának berendezését a mohácsi Kossuth Filmszínház emeleti termeiben. A „Baranya horvát és szerb népcsoportjai” címet viselő kiállítás Sarosácz György rendezésében készült, és 1989-ig volt látogatható. Hat terem és egy 26 méter hosszú falfelület állt a bemutató rendelkezésére. Egy a horvátok, szerbek és szlovének magyarországi elhelyezkedését illusztráló térkép mellett láthatók voltak a baranyai szerbek és horvátok letelepedésével kapcsolatos tárgyi dokumentumok és céhes anyagok. Bemutatásra kerültek a gazdálkodás mindennapos használati eszközei, a sokác konyha a nyitott tűzhellyel, egy múlt század végi mohácsi és egy század eleji Pécs környéki sokác szoba is. Az igen értékes folklór gyűjteményből busó öltözetet, népi hangszereket, lakodalmas zászlókat, vőfélykendőket, húsvéti tojásokat, és a temetői kultuszt bemutató tárgyakat láthattak az érdeklődők. A baranyai horvátok és szerbek néprajzi bemutatója is a mohácsi csata 1976. évi évfordulójának idejére készült el.²²

„A magyarországi horvátok, szerbek és szlovének népviselete és népművészete” című állandó kiállítás 1990-ben nyílt meg ugyancsak Sarosácz György rendezésében. A kiállításon a hazai horvátok, szerbek és szlovének népművészete tájegységenként volt megismerhető. A tárlat gazdagon mutatta be a különböző horvát etnikumok népviseletét, de szép számban voltak láthatók az egyes tájegységekre jellemző szőtt és hímzett ágytakarók, párnahuzatok, asztalterítők, oltárterítők, gyermektakarók, vőfélykendők és húsvéti ételtakarók. Temetkezési kultúrájukat – egy rekonstruált temető keretében – halottas szemfedők, temetési zászlók, valamint Dráva-menti halottas törülközők képviselték. A szerb népviseletet egy női, valamint egy kislány viselet reprezentálta, szötteseik, vőfélykendőik viszont gazdagabb gyűjteményt képeztek. A pravoszláv vallási élet emlékeiben – az igen értékes ikonok mellett – egy hímzett áldozati adományterítő is látható volt. A magyarországi szlovén népművészeti tárgyak közül egy női népviselet, valamint egy ácsolt láda volt látható a kiállításon. Ácsolt és festett ládákából, valamint festett ágyakból, bölcsőből több darab is a kiállítás részét képezte, ezek – a viseletekhez hasonlóan – a különböző horvát csoportokhoz kötődtek. A felsoroltakon kívül egy rác-horvát tálas, valamint egy támlás pad is helyet kapott a kiállításban. Külön egységet képezett a kerámia anyag, valamint a fából faragott használati eszközök. A kerámiák közül kiemelkedett a híres mohácsi fekete kerámia, de a mázas anyag is gazdagon volt bemutatva. A faragott tárgyak közül szépségükkel kitűntek a guzsalyok, de látható volt mángorló, festett mosósulyok és vízfordó rúd, valamint különböző nyomódúcok is.²³

20 *Dunántúli Napló*, 1969. március 9. 4.

21 *Dunántúli Napló*, 1976. augusztus 29. 1.; *FERKOV* é.n., 1.; *PARÁDI* 1980, 10., 12., 13., 16., 18.

22 *Dunántúli Napló*, 1976. február 10. 6

23 http://www.museum.hu/kiallitas/13027/Magyarorszag_i_horvatok_szerbek_es_szlovenek_nepviselete_es_nepmuveszete (Letöltés ideje: 2023. 04. 19.)

További fejlesztések

A múzeum vezetését 1998-ban Dr. Ferkov Jakab etnográfus, történész-muzeológus vette át. Ferkov érdeklődési köre szerteágazó. Megírta többek közt a baranyai horvátok közművelődéstörténetét a dualizmus korában, foglalkozott a mohácsi busójárás témájával, a mohácsi sokácok és a magyarországi szerbek történetével, a mohácsi csatában elesett hősök tiszteletére a városban emelt emlékekkel, a török idők utáni betelepítések témájával. 2019-ben történt nyugdíjba vonulásáig értékes gyűjtésekkel gazdagította a múzeum tárgyi anyagát (pl. az ő idejében érkezett be többek között egy gazdag szerb anyag a baranyai Lippóráról, Bezedekről és Mohácsról, különféle textilek Hercegszántóról (Bács-Kiskun vm.), egyéb használati tárgyak Versendrőről (Baranya vm.) és Mohácsról.

Anno 1973-ban már voltak bizonyos tervek arra, hogy 1976-ban lerakják az új mohácsi múzeum alapjait, erre azonban egészen 2010-ig várni kellett...²⁴ Ferkov Jakab elkötelezett és áldozatos tevékenysége, szervezőmunkája kellett ahhoz, hogy Kanizsai Dorottya Múzeum 2012-ben egy új építésű épülettel gazdagodjon. (Annak elkészültéig a múzeum két ingatlanon – Városház utca 1. és Szerb u. 1. – működött.)

A megyei múzeumi szervezet megszűnésével – 2013. január 1-jén – a Kanizsai Dorottya Múzeum Mohács Város Önkormányzatának fenntartásába került. Ezt megelőzően a város önkormányzata még 2007-ben, a „*Kanizsai Dorottya Múzeum Mohácson létrehozandó új néprajzi és helytörténeti múzeuma*” munkacímmel a ROP-II. keretében pályázatot nyújtott be egy új épület kialakítására. A projekt három legfontosabb célja volt: egyrészt az addig széttagolt kiállítótereket összevonva létrehozni egy olyan múzeumot, amely a 21. század igényeinek megfelelően mutatja be Mohács és szűkebb térségének néprajzi sajátosságait, a város helytörténetét, és szolgálja ki a látogatóközönséget; másrészt az állandó kiállításon kívül létrehozni egy látványraktárt is, amelyben a múzeum legszebb és legkülönlegesebb tárgyai kapnának helyet; harmadrészt pedig gazdaságosabbá tenni az intézmény üzemeltetését. Az építkezés 2010 és 2012 között zajlott, az új épületet hivatalosan 2012 októberében adták át.

A Kanizsai Dorottya Múzeum immár a Kisfaludy u. 9. szám alatt található épülete Mohács központjában, a város legrégebben lakott részén, a Duna közelében fekszik. A múzeum helye szervesen beleillik az óvárosba, közvetlen közelében található Mohács legrégebbi lakóépülete (az egykori szerb kereskedőház, jelenleg Iparosház), az ortodox Szerb templom, a belvárosi római katolikus templom, Mohács legnagyobb szállodája (Szt. János Hotel), a révátkelő, a 2021-ben átadott Selyemgyár Kulturális Negyed, és maga a városcentrum is 10 perces távolságra található.

Az új épületben bemutatott állandó kiállítás 2014 májusában nyílt meg Dr. Ferkov Jakab rendezésében, „*Népek találkozása a mohácsi Dunánál*” címmel.²⁵ A forgatókönyvet írták: Dr. Ferkov Jakab, Begovác Rózsa (etnográfus, Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztály nyugalmazott vezetője), Dr. Horváth Sándor (néprajzos muzeológus, Savaria Múzeum), és Dr. Végh Andor (népzenész, dudakészítő, tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem, Földrajzi Intézet).

²⁴ *Dunántúli Napló*, 1973. november 28. 3.

²⁵ Ennek megnyitására a korábbi Városház u. 1. szám alatti múzeumépületben kiállított tárgyak egy része volt látható a vitrinekben.

A Kanizsai Dorottya Múzeum „*Népek találkozása a mohácsi Dunánál*” című állandó kiállítása az intézmény gazdag néprajzi és helytörténeti gyűjteményének segítségével mutatta be a török hódoltság korának, és az azt követő időszak lenyomatait e Duna-parti városban. Mohács város történetének és néprajzának bemutatása mellett a magyarországi horvát, szerb, és szlovén népcsoportok kultúrájából is ízelítőt adott a tematikusan rendezett, hiteles jellemzők gazdagságát egyedülálló módon közvetítve.

A múzeum állandó kiállításához szervesen kapcsolódó látványtár földszintjén a népi ruhatárolás bútorai kaptak helyet, galériáján pedig a mohácsi fekete és mázas edénygyűjtemény, illetve egyéb kerámiák legszebb darabjaiból látható válogatás. A ruhatárolás céljára szolgáló bútorokból 29 ácsolt és 36 ún. komáromi festett, valamint 13 fiókos festett láda és 8 ruhásszekrény látható. Az ácsolt ládák – amelyek szinte minden, a Néprajzi gyűjteményben reprezentált népcsoportnál ismertek voltak – képviselik a legrégebbi bútorokat, többnyire tölgyfából készültek. A komáromi festett ládák, sublótok már asztalosok által, fenyőfából készültek. A magyarországi szlovéneknél és a Dráva menti horvátoknál a komáromi festett ládát nem használták, illetve ez utóbbiak az ácsolt ládákat kezdték azok mintájára festeni. A múzeum látványtára 3 ilyen ládát mutat be. A festett ládákat idővel a ruhásszekrények váltották fel. A váltás népcsoportonként és vidékenként más-más korban következett be, és a díszítettségük is eltérő lehetett. A látványraktárban 2 bácskai, ún. „matricás-festett” szekrény látható, melyeket általában bajai asztalosok készítettek. A rovásos díszítésű, sárga színű ún. „flóderozott” szekrényeket a bolyi német asztalosok készítették.

A Kanizsai Dorottya Múzeum gazdag agyagedény-gyűjteményének legnagyobb részét a mohácsi fekete és mázas agyagtermékek teszik ki. Mohács jelentős fazekasközpont volt, a 19. század végén 142 mester dolgozott agyaggal a városban. Míg az ún. redukciós égetéssel fekete színűre készített edényekből sokat vittek a balkáni területekre, addig a mázas kerámiát inkább a környékbeli déli szláv és német lakosság vásárolta. A Mohácson készült termékek a hazai kerámiaművesség jellegzetes csoportját képviselik. Értéküket növeli, hogy a legősibb formákat és díszítéseket őrizték meg, ugyanakkor mindezt a sokszínű lakosság igényeihez tudták igazítani. E mesterség gyakran generációkon át öröklődött. A galéria első részben különböző méretű és korú fekete korsók, kanták és mozsarak láthatók. A fekete agyagtermékek után következnek a legrégebbi mohácsi mázas és máztalan termékek. Emellett egy-egy olyan mohácsi mester termékei láthatók, akikhez valamilyen technikai újítás fűződik (pl. Horváth János, Horvát László, Kulutáczy Máttyás). Ugyancsak itt a nemrég elhunyt, illetve a napjainkban is alkotó mohácsi fazekasok munkái is megtekinthetők.

Az állandó kiállítótéren és a látványtáron kívül az időszakos kiállítások számára is kialakításra került egy 70 m²-es helység az új épületben, ezen kívül az első emeleten kapott helyet a textil, bőr, papír alapanyagú tárgyak raktára, illetve egy restaurátorműhely is.

A múzeum udvara szabadtéri kiállítások, rendezvények számára lett kialakítva, ahol a kiállítóterektől függetlenül szervezhető kulturális rendezvények (pl. kamarakonzertek). Szerencsére már a tervezők is fontosnak tartották, hogy a múzeum a néprajzi és helytörténeti emlékek színvonalas bemutatásán túl kis kulturális központként is működhessen. A tavirózsával és egyéb ártéri növényekkel, illetve hálakkal telepített kerti tavak a vízparti életet bemutató kiállításrészhez kapcsolódnak. A természetrajzi kiállítás a vízfelületet kettészelő stégre nyílik, amely szabadtéri színpadként is hasznosítható.

A Kanizsai Dorottya Múzeumot az elődeink által ránk hagyott tárgyak, és az általuk őrzött történetek teremtették meg. Az intézmény feladata ezek megóvása, gyarapítása, és tovább örökítése. Mohács és környékének, valamint a magyarországi déli szlávok kulturális örökségének megóvása és gyarapí-

tása mellett a Kanizsai Dorottya Múzeum a tárgyi emlékek, az életmód és a szokások bemutatásával segíti az elmúlt korok és a néphagyományok jobb megértését, hozzájárulva ezzel Mohács város és a magyarországi horvátok, szerbek, szlovének kultúrájának átörökítéséhez, népszerűsítéséhez, identitásuk megőrzéséhez. A hagyományőrzés, ismeretátadás, oktatás mellett a múzeum kulturált időtöltést (rekreáció) biztosít az intézménybe látogatók számára, emellett társadalmi térként és kultúráközvetítő helyként funkcionálva lehetőséget teremt a helyi közösségek, és nemzetiségek számára identitásuk megőrzésére, kinyilvánítására. A kultúra aktív megélése érdekében gyűjteményalapú kiállításai mellett rendszeresen ad otthont képző- és népművészeti, zenei, oktatási és társadalmi programoknak, eseményeknek.

A jelen és a jövő

A Kanizsai Dorottya Múzeum kulturális emlékezetőrző, helyi identitásképző, lokálpatriotizmust erősítő szerepe megkérdőjelezhetetlen. Az intézmény Mohács és környékének, illetve a magyarországi déli szlávok kulturális értékeit képviselve konstruktívan járul hozzá a neki otthont adó vidék arculatához, kulturális életéhez, jó hírnevéhez. A jelenlegi múzeumvezetés kiemelt célja tovább növelni az intézmény ismertségét, elismertségét, súlyát helyi, regionális és országos szinten.

Az intézmény jövője azon múlik, hogy mennyire tud az őt fenntartó közösségekhez kapcsolódni. A nyitott, mindenki által elérhető múzeum elsősorban a kiállítások, programok hozzáférhetőségével, a több csatornán keresztül megvalósuló gyűjteményi disszeminációval, és kutatószolgálattal valósítható meg. A sikeres együttműködés érdekében figyelembe kell venni a helyi társadalmi adottságokat: Mohács egy soknemzetiségű város, így ehhez szükséges igazítani a múzeum közösségi tevékenységét, és fel kell vállalni ennek sajátosságait. Hosszútávú cél a múzeumot közösségi helyszínné formálni, és így a hagyományőrzés és identitásőrzés/-erősítés megkerülhetetlen alkotóelemévé tenni. Fontos, hogy a helyiek a múzeumra – kiállítótermi funkcióján túl – közösségi térként is tekintsenek, és rendszeresen használják. Ennek érdekében a múzeum minél több gyűjteményalapú, a helyi jeles napokhoz, vagy a mohácsi városi nagyrendezvényekhez kapcsolódó programot szervez, illetve az intézmény küldetéséhez illeszkedő nem múzeumi kezdeményezésű eseményeknek is helyt ad (pl. könyvbemutatók, kisebb konferenciák, koncertek). A KDM hosszútávú célja a városba látogató turisták megszólítása és a Mohácson eltöltött idejük értékes kulturális szolgáltatásokkal való kitöltése.

A Kanizsai Dorottya Múzeum egy szerteágazó tevékenységi körrel, gyűjteményi struktúrával rendelkező, a szakmai szemléletváltás folyamatában lévő intézmény. A múzeum korábbi vezetői megteremtették a tartalmat (országosan is egyedülálló gyűjtemény) és a formát (új, modern múzeumépület), a jelenlegi generáció feladata pedig a Kanizsai Dorottya Múzeumban rejlő értékeket minél szélesebb körben közzétenni, ill. a látogatók számára hiteles, korszerű, vonzó, érdekes módon bemutatni. Ehhez azonban szükség van a fizikai kiállítótér megújítására.

A Nemzeti Kulturális Alap Magyar Géniusz Programjának 2022 márciusában elnyert pályázata nagy-szerű alkalmat kínál az intézmény állandó kiállításának korszerűsítésére, bővítésére, látogató- és családbaráttá tételére. A tervezett fejlesztések létrejöttével a múzeum fennállásának 100. évfordulójára méltó módon megújulva fogadhatja vendégeit, mely megújulás a „Mohács 500” emlékévként is egy szép felvezetője lesz. Ez a korszerűsítés hosszútávra meghatározza az intézmény működését és arculatát, amely ezáltal egy modernebb, a 21. századi igényeknek megfelelő imázst tudhat magáénak, a látogatók számára pedig olyan autentikus, egyedi élményt nyújt, melynek előállításában ők maguk is aktívan részt vehetnek.²⁶

A Kanizsai Dorottya Múzeum 2014-ben megnyílt, és 2023-ban az NKA Magyar Géniusz Program pályázati támogatásából megújított „Népek találkozási pontja a mohácsi Dunánál” című állandó kiállítása négy nagyobb tematikus részből fog állni: egyrészt Mohács és szűkebb környezete hely-, és kultúr-történetét interpretálja, a vallási és etnikai hagyományok jellegzetességeire koncentrálva, másrészt a magyarországi horvát, szerb, szlovén népcsoportok hagyományos tárgyi kultúráját és folklóráját mutatja be imponáló részletességgel. Harmadrészt betekintést nyújt a messze földön híres mohácsi busójárás farsangi alakoskodó népszokásába, amely az előbbi két kiállításrészt összeköti, és amelyhez hasonló hagyomány a 19. században még minden magyarországi szláv népcsoportnál jelen volt, a 21. századra azonban már csak városunkban maradt fent. Negyedrész pedig az 1526. évi mohácsi csatával kapcsolatos helyi kulturális emlékezetszervezés formáiba nyújt betekintést.

A kiállításon megtekinthető lesz többek között Dorffmeister István 18. század végén készített, az ifjú II. Lajos királyt ábrázoló portréja, valamint Holló Barnabás II. Lajos szobra. A török használati tárgyak mellett sarkantyúkat, fegyvereket és egy páncélinget is láthat a közönség. Mohács történetét a hódoltságtól a 20. század közepéig mutatja be népviseletek, különféle textíliák és használati tárgyak, fazekasremek, régi okmányok, céhes anyagok, a busójárás tárgyai, a dunai vízi élethez kapcsolódó eszközök és archív fotográfiák segítségével. A magyarországi déli szlovákokkal foglalkozó kiállításrészben a látogatók megismerhetik a hazánkban élő horvátok, szerbek és szlovének életmódjával kapcsolatos tárgyi anyagot, valamint bemutatásra kerül egy 19. század végi, 20. század eleji bosnyák-horvát szoba, és a népi konyhakultúra fejlődése is. Az igen értékes néprajzi gyűjteményből hangszereket, lakodalmi zászlókat, vőfélykendőket, női ékszereket, vallásos, illetve a temetői kultuszt bemutató tárgyakat is láthat a közönség. A munkálatok előreláthatólag 2023 végére fejeződnek be.

A Kanizsai Dorottya Múzeum hangsúlyozott célja a kulturális termékkínálat bővítés, egy olyan szolgáltatásfejlesztés végrehajtásával, amely a Mohácson található egyéb attrakció tematikájához képest lényegesen mást kínál a városba érkező vendégek számára, ekképp növelve a múzeum versenyképességét a helyi kulturális szolgáltatók között.

A délszláv bázisintézmény célja a gyűjteménygyarapítás mellett a magyarországi horvátok, szerbek és szlovének hagyományos népi kultúrájának bemutatása, ápolása, kutatása és továbbadása az újabb generációknak. Ezt múzeumpedagógiai foglalkozásai keretében igyekszik minél szélesebb űkörben megvalósítani. A mindent megnéző és végeredményben felületes összbemutató eredményező múzeumlátogatás helyett, a tartós tudás és emlék létrehozására törekvő látogatóvezetésből nőtt ki a múzeumpedagógia, amely napjainkra önálló pedagógiai ággá alakult. A pedagógiai hatás lényege: új, ingergazdag környezet, az eredeti vagy az eredetit imitáló tárgyak és környezet intenzív hatása, a látogató (gyermek) aktív részvétele a múzeumi tevékenységben. A múzeumi hatás központi eleme az eredetiség (valódiság), a múzeumban zömmel nem virtuális, hanem valóságos tárgyakkal

²⁶ HASANOVIC-KOLUTÁČZ – BOSNYÁK 2021, 1-24.

találkozik és ismerkedik meg a résztvevő gyermek, felnőtt. A múzeumi látogatóvá, illetve a kulturális örökség megbecsülésére és használatára való nevelést gyermekkorban kell elkezdni. A múzeumokban található demonstrációs tárgyakon keresztül jól elmesélhető egy népcsoport történelme, szokásai, életmódja. A Kanizsai Dorottya Múzeum célja a helyi történeti tudatot és identitást erősítő, illetve az ennek megértését segítő múzeumpedagógiai foglalkozásokat, és a magyarországi déli szláv bázisgyűjtemény adta egyedülállóan gazdag anyagon alapuló, regionális közösségeknek nyújtott szolgáltatásokat kidolgozni.

Az intézmény arra törekszik, hogy a korosztályos sajátosságokat figyelembe véve az adott témával kapcsolatos gyűjteményi anyagot a látogató megismerje, és szemléletébe illessze azáltal, hogy az új tudáshoz akár önálló ismeretszerzés, saját tapasztalat útján jut el. Így az órák részéhez tartozik a múzeumi értékek felfedezésén túl a tárgyra való komplex rákérdezés, azoknak a szellemi hagyatékban való elhelyezése, avagy a témához kapcsolódó alkotó tevékenység, amelynek révén átélhetővé válik a múlt. A múzeumpedagógiai programokat és foglalkozásokat a korosztályos sajátosságokat figyelembe véve tervezte meg. A tervezésénél lényeges volt, hogy ne csak intézmény gazdag gyűjteményének felfedezhetővé tételében segítse az idelátogatót, hanem hogy úgy hasson rá, hogy önismerete gazdagodjék, identitása erősödjék, világképe árnyalódjék.

A Kanizsai Dorottya Múzeum az eddiginél hatékonyabb együttműködés kialakításán dolgozik a mohácsi és környékbeli közoktatási intézményekkel, a régió horvát nemzetiségi nyelvet tanító iskoláival. Célja, a hazai horvát kulturális értékek átörökítésének valódi bázisává válni az oktatást segítő módon is. A múzeumot felkereső iskolás, óvodás és táborozó csoportok számára minden esetben személyre szabottan, az adott tematikának és korcsoportnak megfelelően, illetve néprajzi/nemzetiségi tagozódás szerint kínál foglalkozásokat vagy tárlatvezetést (pl. Szerbek Mohácson, Advent és a karácsonyi ünnepkör, busójárás, A pünkösdi királynéjárás hagyománya a horvát kultúrában, A zene és a népi hangszerek fejlődése - kiemelve az aerofonokat - , valamint a harmonika kialakulása, Horvát nyelvi emlékek az egykor használatos tárgyakon megjelenítve, Mohács sokszínű népsége a nemzetiség és a vallás szempontjából, stb.). A csoportok fogadása mellett az intézmény gyakran szervez különleges események alkalmával játszóházakat vagy különböző játékos felhívásokkal emlékezik meg a jeles napokról.²⁷

Összegzés

Mohács város egyedülálló muzeális intézménye az 1923-ban alapított Kanizsai Dorottya Múzeum, melynek alapfeladata Mohács és környékének történeti és néprajzi kutatása, valamint Magyarország egyetlen délszláv bázisintézményeként a hazai horvátok, szerbek, szlovének tárgyi és szellemi emlékeinek gyűjtése, megőrzése, feldolgozása.

A gyászos emlékű 1526. évi csata, a környéken talált római és népvándorlás kori régészeti emlékek, valamint a város soknemzetiségű lakosságának néprajzi gazdagsága viszonylag korán felvetette egy helyi múzeum létrehozásának gondolatát. A Magyar Néprajzi Társaság mohácsi vándorgyűlésének ösztönzésére 1923-ban megalakult a II. Lajos Múzeum Egylet, majd két évvel később az ugyanezt a nevet viselő mohácsi múzeum is. A múzeumalapítás egyik fő célja az 1526. évi mohácsai csata helyének, ill. sírjainak felderítése volt.

²⁷ HASANOVIC-KOLUTÁČZ – BOSNYÁK 2021, 1-24.

A Kanizsai Dorottya Múzeum megalakulását követően a gyűjtemény évről-évre gyarapodott, különösen azután, hogy 1965-ben hivatásos muzeológus került az intézmény élére Dr. Sarosácz György személyében. Sarosácz volt az, aki 1965-66-ban országos néprajzi programot dolgozott ki a Magyarországon élő horvát, szerb, szlovén népcsoportok néprajzi és történeti értékeinek gyűjtésére, megőrzésére és bemutatására.

Az 1975-ös év mérföldkőnek számított a Kanizsai Dorottya Múzeum életében. Ebben az évben jelölte ki a Művelődési Minisztérium országos gyűjtőkörrel a nemzetiségi bázismúzeumokat a Magyarországon élő nemzetiségi történeti és kulturális emlékeinek, kincseinek megmentésére, melynek köszönhetően a kezdetben csak városi szinten működő intézmény a magyarországi horvátok, szerbek, szlovének néprajzi és történeti anyagának elsősorú közgyűjteménye lett. 1975-től kezdve tehát – Sarosácz munkájának köszönhetően – a Kanizsai Dorottya Múzeum kettős profillal dolgozik tovább: délszláv bázisintézményként, valamint Mohács és környékének néprajzi és helytörténeti múzeumaként. E szakmai besorolás eredményeként felbecsülhetetlen kulturális értéket képviselő néprajzi anyag gyűlt össze az intézményben.

Az eltelt 100 év alatt a Kanizsai Dorottya Múzeum gazdag néprajzi és helytörténeti gyűjteménye több impozáns állandó és időszakos kiállításon mutatkozott be. Dr. Ferkov Jakab etnográfus, történész-muzeológus további értékes gyűjtésekkel gyarapította a múzeum tárgyi anyagát. Az ő elkötelezett tevékenysége és szervezőmunkája eredményeként a múzeum 2012-ben egy új építésű épülettel gazdagodott, amely immár egy állandó, és méltó helyet biztosít ezen országosan is egyedülálló gyűjtemény számára.

A Kanizsai Dorottya Múzeum jövője azon múlik, hogy mennyire tud az őt fenntartó közösségekhez kapcsolódni. A nyitott, mindenki által elérhető múzeum elsősorban a kiállítások, programok hozzáférhetőségével, a több csatornán keresztül megvalósuló gyűjteményi disszeminációval, és kutatószolgálattal valósítható meg. Délszláv bázisintézményként a múzeum fő célja a magyarországi horvátok, szerbek és szlovének hagyományos népi kultúrájának bemutatása, ápolása, kutatása és továbbadása az újabb generációknak. Ezt elsősorban múzeumpedagógiai foglalkozásai keretében igyekszik minél szélesebb körben megvalósítani a legifjabbaktól kezdve az érettebb korú résztvevőkig. Célja továbbá a múzeumi gyűjteményen alapuló hazai horvát kulturális értékek átörökítésének valódi bázisává válni az oktatást segítő módon is, illetve olyan közösségi helyszínné formálódni, amely a nemzetiségi hagyomány- és identitásörzés megkerülhetetlen alkotórésze nemcsak napjainkban, hanem a jövőre nézve is.

Irodalom

- A mohácsi csata emlékkiállítás tárgyainak jegyzéke. KDM Adattár, Ltszn, Kézirat, Mohács, é.n., 1–6.
- BÁNDI G. – DANKÓ I.* 1966: Képek Mohács történetéből. A Janus Pannonius Múzeum Füzetei 8 (1966) 1–53.
- FERKOV J.* 2004: A mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 48–49 (2003–2004) 173–182.
- FERKOV J.* é.n.: A mohácsi csata című állandó kiállítás ismertetője. KDM Adattár, Ltszn, Kézirat, Mohács, é.n., 1.
- HASANOVIC-KOLUTÁ CZ A. – BOSNYÁK É. M.* 2021: A Kanizsai Dorottya Múzeum „Népek találkozá sa a mohácsi Dunánál” c. állandó kiállításának korszerősíté se. KDM Adattár, Ltszn, Kézirat, Mohács, 2021, 1–24.
- HASANOVIC-KOLUTÁ CZ A.* 2019a: 1526 helye és szerepe a mohácsi identitásban. In: Fodor P. – Szóts Z. O. – Varga Sz. (szerk.): Több mint egy csata: Mohács. Az 1526. évi ütközet a magyar tudományos és kulturális emlékezetben. Budapest, 2019, 563–617.
- HÓVÁRI J.* 2019: A mohácsi csata két emléké ve: 1926 versus 1976. In: Fodor P. – Szóts Z. O. – Varga Sz. (szerk.): Több mint egy csata: Mohács. Az 1526. évi ütközet a magyar tudományos és kulturális emlékezetben. Budapest, 2019, 539–562.
- PARÁDI N.* 1980: A mohácsi csata. Vezető a Kanizsai Dorottya Múzeum kiállításá hoz. A Janus Pannonius Múzeum füzetei 19 (1980) 1–32.
- SAROSÁ CZ GY.* é. n.: Adatok a mohácsi Múzeumról. KDM Adattár, Ltszn, Kézirat, Mohács, é.n., 1–3.
- SEMJÉN ZS.* 2019: B/8328. számú beszámoló a Magyarország területén élő nemze tiségek helyzetéről (2017. január – 2018. december). Budapest, 2019, 64–69. <https://www.parlament.hu/irom41/08328/08328.pdf> (letöltés ideje: 2021. 05. 14.)
- Sz. n. 1977: A Baranya megyei múzeumok 1975–1976. évi működése. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 20–21 (1975–76) 335–342.
- TÓTH A.* 2022: Magyar múzeumi arcképcsarnok II. Budapest, 2022, 290.

1. kép:
Részlet a megújulás alatt álló „Népek találkozósa
a mohácsi Dunánál” című állandó kiállításból
(a felvételt készítette Pamuki-Balogh Viktória)

2. kép:
Részlet a megújulás alatt álló „Népek találkozósa
a mohácsi Dunánál” című állandó kiállításból
(a felvételt készítette Pamuki-Balogh Viktória)